

5-ше (3445) №,
2020 ий 1 февраль,
шуматкече.

Шогно эл, поршнек да чин берг!

Будь готов/

ЯМДЕ-ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фотопроект

Фотом школыл ар
тыч наалмас.

Морко
район Коркетово лицейсе
«Лиценисты добра» волонтёр отрядын 9-ше
классында тунемшыже-влак Валерия Иванова,
Таня Васильева, Мария Герасимова, Настя
Иванова, Мария Никифорова. Нуно 2019 ийыште
«Добро не уходит на каникулы» всероссийский кон-
курсынто «Добрый старт» таңасынше сенгышын лек-
тыныт. 226 түжем тенге грант дene палемдалтыныт.
Российысе 500 эн сай волонтёр отряд радамыште улыт.

Лудса:

«Ямде лий»
газетлан 87 ий темын.
Ко мемнам саламла?

Слайм нерген мом
паледа?

3

Йүштө тэлым эн
сай йолчием –
портышкем.
Марий калыкын шнуй
верже – күсото.

4

Таза капыште –
таза чон.
«Физкульт-Ура» лаштык.

5

Пиал кайык – мо
тудо? Күшто тудым муаш?

6

ПОДПИСКЕ

«Ямде
лий» газетлан кажне
тылзын 15-ше числа марте
почто отделенийлаште
возалташ лиеш.
Индекс – П4696.

Электрон подпписылан
89024668399 телефон
номерышике оксам пышты-
ман, yamde_lii@mail.ru
адресыш лүмнөрдам возен
колтыман.
Ак – 150
тенге.

Газетлан
возалташ
вашкыза!

Реклама.

Марий Эл – икымше!

Фотом еш архив гыч налме.

Российин түрлө регионжо гыч 7-18 ияш 222 ўдыр-рвезе, 57 команде ви-йыштым терге-нит.

икымше верыш лектын. Миша Шаров кандаш партийыште сенген да 1-ше вер дene палемдалтын. Тудын йолташыже Данил Новосёлов той медальым налын. «Тыгай модмаш Удмуртийште икымше гана эртаралтын. Ўдыр-рвезе-влак дene кыртмен ямдылалтынна. Тыршымына арам лийин оғыл. Самырык шахматист-влакын вашла полшен шогымышлан кöра сенымашке шүйнна», – ойла тренерышт E.C.Саватков.

ХАЛЕКСАНДРОВА.

Саламлене!

Марий Түрек район Сардаял школын директоржо Полина Владимировна СОРОКИНАМ 55 ийм темымыж дene саламлена! Ўмыргорнет памаш вўд гай кужу, тазалыкет тумо гай пентгиде ли-йышт! Ешет кугезе пушенте вож деч вийим налын шарлыже. Тек пеленет тыйим йоратыше, умылен моштышо да полшен шогышо лишил енгет-влак лийт.

Поро саламлымаш дene пелашет, шоч-шет, уныкат, шўжарет, акат-влак да Сардаял школын туныктышо да тунем-шыже-влак.

«Урок цифры» всероссийский тунемме проект тунемше-влаклан у шинчымашым, туныктышо-влаклан методике попышым налаш полша.

3-16 февральыште, вебинар ўйёнм кучылтын, «Персональные помощники» теме дene уш-акылым келгемдаш лиеш. Моло уверым урокцифры.рф сайтыште пудын кертыда.

2

«Ямде лий» 2020 ий 1 февраль

29 январьыште Э.Сапаев лүмеш
Марий опер да балет академический театрыште
Марий Эл

Вуйлатыше А.А.Евстифеев Театр идалыкым торжественно петырен, Шарнымаши да чап идалыкым почын. Тыгак Марий Элын 100 ияш лүмгече идалыкышылан стартым пузен. «2020 ийыште түньямбал да россий күкшытан 20 утла мероприятий вуча. Шыжым Москваште ВДНХ-ште Марий Эл нерген выставке лиеш, – каласен тудо. – Тиде кок юбилейным чап дene эртарен колтышаш верч ме чот тыршышаш улына».

Кугу сцене гыч А.А.Евстифеев «75 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» юбилей медальым сарын ветеранже-влаклан кучыктен. Залыште улшо калык нуным совым кырен саламлен.

Л.СЕМЕНОВА.

Историйым шергальына

1943 ий 2 февральыште совет войска Сталинград кредалмаште фашист-влакым кырен шалатен. Сталинград кредалмаштакок йыжын гыч шага: аралалтме (1942 ий 17 июль гыч 18 ноябрь марте) да наступательный (1942 ий 19 ноябрь гыч 1943 ий 2 февраль марте). Ты кредалмаште 1,3 миллион совет салтак вуйжым пыштен. 4 түжем утла танк да 2,7 самолёт, 17 түжем орудий ден миномёт пытеныт. Кредалмаштак лүддымылым да геройлукым ончыктышлан 120 совет салтак Совет Ушем Герой лўм дene палемдалтын, 760 түжем енлан «За оборону Сталинграда» медальым кучыктымо.

Л.НИКОЛАЕВА ямдылен.

С.Г.Чавайн лўмеш национальный библиотеке Кугу Ачамланде сарыште Сенымашлан 75 ий темме лўмеш «Книги военных лет» ончерьм келыштарен. Тушто 1941-1945 ийлаште савыктыме книга (сар жапыште Марий книга савыктыш 580 наре книгам луктын), документ, фронтыш возымо серыш-влакым, шанчыен-шамычын пашалаштым ужаш лиеш.

Российин эн сёрал да калык-лан палыме олажым йўклимаш йон дene ойырат. Йошкар-Олалан <https://город-россии.рф/yoshkar-ola> сайтыште кажне кечын кеч-могай жапыште йўкдам пузен кертыда. Рўдолана кызыт – 33-шо верыште.

Шочмо кечет дene,

йөрратыме «Ямде лий»

1933
ий 1 фев-
раль ште
газетын икымше
таттын.

Эртыше ий
номерже савык-
сай шарнымашым коден: «Марий
талтын. Юнкор – 2019» слётышто лийынам, юнкор
радамыш ушненам. Түштө кажне йочалан футболкым да
книгам пёлекленет. Слётышто ятыр поэт, писатель,
журналист-влак дene палыме лийынам. Шуко у йолта-
шым вашлийынам. Ваня, Сева, Эльмир дene кылна эн
чot пэнгыде лийын. Слёт деч вара «Ямде лий» газет поро
йолташын савырнен.

Ме, Пётъял школын тунемшыже-влак, йоча газетым,
пашаен, юнкор-влакым шокшын саламлена. Мотор
марий газет дene ончыкыжымат кылым кучаш
түнгалина да подписким ыштена.

Андрей НИКИФОРОВ.

Волжский, Пётъял.

«Ушан» пластилин – слайм

Кызыт кевытлаште могай
гына модыш уке?! Пурен
шогалатат, мом налшашеты-
мат мондет. А икшыве пала:
«Авай, слаймым налын пуэт?»
– йодеш. Мо тыгай слайм?
Тидын нерген Йошкар-Оласе
«Ух Ты!» модмо рүдерыште
тыршыше Анна Сергеевна
СИДОРОВА дene кутырышна.

– Слаймым «ушан» пла-
стилин маныт. Тудо лизун
модыш гаяк. Шуйнылшо
модыш моткоч онай. Мыньяр
шонет, тунар шарла – ок
күрьышталт. Күшкыла нöлта-
лат гын, парняла кокла гыч
«йоген» кая. Слайм яклака,
пушкидо. Мутлан, термос-
лаймым (вес семынже тудым
хамелеон маныт) изиши
ырыктет гын, түшшö ваш-
талтеш. Космический слайм
йüдым волгалтеш. Магнит-
ный слаймыш тыгыде пуда,
скрепке-влак пижыт.

– Те мастер-классым
эртареда, пайремыш, шочмо
кечүши ўжмө почеш кошты-
да. Слайм йочалан эңгекым
огеш ыште?

– Слаймым ышташ клей
кучылталтеш гынат, эңгекым
огеш кондо. Тудо мелкий моторикым виянгда,
кидым лывырта. Слаймым
ыштен, икшыве-шамыч шке

гыч түрлө модышым кельиш-
тараш тунемыт.

– Мёнгыштö слаймым
кузе ышташ лийме нерген
интернетыште ятыр видео
уло. Ала иктаж рецептше
дene палдареда?

– Интернетисе роликиште
чыла секретым огыт ойло.
Могай клейым кучылтша-
шым, кунар да кунам мом
пыштышашым сайын палы-
ман. Ме йоча-влак дene ош
түсанд «Момент» столяр
клейым кучылтына. Түшкө
тетраборат натрийым изин-
изин чүчүккене. Мотор
түсым пурташ
гуашым еша-
ренда 15-20
минут сайын
лу генә.
Шукыж годым
парашют
семын шарлы-
шым але юж
шар гайым
ыштена.

– Шке гыч ыштыме слай-
мым кузе да кунар аралаш
лиеш?

– Слайм шуко аралалтше
манын петыртышан атыште
шинчыктыман. Лавырташ
огеш лий. Шокшо кечыште
слайм кидыш пижедылаш
түнгалиш гын, ик-

Мый «Ямде лийыш»
йочасадыш коштрем
годсек возкалем. Йөраратыме газе-
тым кажне шуматкечын шүм вур-
гыж вучем, шке возымо йомакем
але изи заметкем, ойлымашем
але почеламутем лым лийде
кычалам. Йолташем-влакын возы-
мыштым ужам гын, эшеат чот
йывыртем. Йоча-влак сылнымут
пашаштым күшко колтен кертыт?
Мутат уке, «Ямде лий» газетын.
Республикаште тыгай йоча газет
икте гына. Тений тудлан 87 ий
темын. Шочмо кечет дene,
йөраратыме газетем!

Юлия УСОВА.
Марий Турек
посёлко.

Слайм-влак
түрлө улыт: ориги-
нальный, баттер,
кранчи, глосси, нин-
дзя, флаффи, лизун
янда, нео, термо-
слайм, фантом, маг-
нитный, айсберг
да моло.

кок чүчалтыш тетра-
борат натрий полша.
Пэнгыдемын але
күрьышталтеш гын,
глицериным, йоча
кремым ешараш лиеш.

Тунам модыш уэш шуйнылшо
лиеш.

Е.ИВАНОВА мутланен.

• Клейым да тетрабо-
рат натрийым шинчаш логал-
ышт деч шекланыза.

• Модмо деч вара киддам
мушса.

- Күшто эн сай портышкем? - Карайыште!

Түрлө-түрлө чинче дene кельштарыме, түрлымо, изи да кугу портышкемым Волжский район Карай ялыште Портышкем пайремыште ужаш лийын. Пайрем тений кудымши гана эртаралтын. Ярминга, мастер-класс, модмаш, концерт – чылажат кумылым нöлтен. Портышкем мастер В.И.Очетов йöрымё паша дene палдарен, кова-влак күнчылам шüдьраш туныктенет. Кудымши классыште тунемше-влак Даши Ватютова, Роман Никифоров, Ксения Григорьева (снимкиште) изи портышкемым ышташи туныктенет.

– Тыгай портышкемым ышташ неле оғыл. Тидлан меж, шовын, вўд да чытыш күлүт, – ойлат тунемше-влак. Ты пашалан кум ий ончыч шўманыныт. Туныктышышт – И.В.Артемьева.

– А те паледа, аралыш портышкем кажне суртышто лийшаш. Тудо осалым покта. Ик шулышыкъожо ший оксам, весышкыже пырчым але кампеткым пыштыман, – Карина Захарова умыттарыш. Тудо ўмаште мастер-классым ончыкten. Тений – «ярминга начальник». Каринан ойжым колын, ик портышкемым налде шым чыте.

Портышкем
– телымсе йолчи-
ем. Тудо йолым ырыкта, түрлө че-
деч арала.

Күсoto ожнысек марий калыкын шнуй вержылан шотлалтеш. Тушко ең-влак Пүртүс Юмылан кумалаш коштыт. Нуно Юмо деч тазалыкым, пиалым, тынысым, поянлыкым, сай илышым йодыт. Олор ялна йыр ятыр күсoto уло.

Мер күсотышто ял калык Мер Юмылан кумалын. 1991 ийиште Түнэмбаль кумалышым эртаренет. Тушко түжем утла ен погынен.

Эн түг ото – Олор кумдыкеш. Калык тыш ўшан дene толеш. Мер кумалыш мо, Агавайрем – Калыкемин юмылмо пайрем.

Левантий күсото Леонтьев тукымын кумалме верже лийын. Левантий кугыза чодырам пүчкын налын да печым печен шынден. Күсотылан тудо гына оза лийын, шке тукымжо дene гына кумалын.

Очий күсото
Очий тукым – кугу тукым – Куча посна күсотым. Ончык ынже күсогорно. Сортатул, йүлал тый сотын.

Шоргокла күсото.
Тиде күсотышто Шоргокла уремыште илыше-влак кумалыныт. «Пеледыш пайремым» эртараш түнгалиме дene күсотым кызыт «Пеледыш пайрем күсото» маныт.

Кугу күсото Күшыл Олорын (кызытсе Ленин урем) кумалме верже лийын. Күгү Олорын уло шкенжиын ото, Шога тора гычак волгалт. Ош кавашке йодметым колто, Сёрвален толмо – шукталт!

Сидыр починга күсото – Сидыр починга калыкын кумалме верже.

Радмир САЛИХЬЯНОВ.
Туныктышо – С.А.Степанова.
Параньга район.

15 медаль да ик кубок

Ксения Харитонова (снимкиште) Параньга район Усола школын 6-шо классызы же тунемеш. «Оригами», «Юный турист», «Пампалче» кружоклаш коштеш. Ўдырын 15 медальже, ик кубокшо да шотлен пытарыдыме грамотшо-влак улты. «Российский азимут» таңасымаште сенышыш лектынам. Мыланем шортнъю медальым, кубокым да дипломым туэнит», – ойла Ксения. Шукерте оғыл спорт ориентирований дene «Кубок Богдановых» таңасымаште икимше верым налын. Тыгак радиориентаций дene сенышыш лектын. Сентябрьыште лу эн тале тунемше «Золотое кольцо» экскурсиыш миен толын. Нунын радамыште Ксения лийин.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Тале спортсменлан поян

Школна ятыр ий тале спортсмен-влак дene чаплана. 11 ий жапыште физкультурым туныктышылан Василий Егорович Ершов, Леонид Тихонович Сидыганов, Дмитрий Вадимович Петухов, күштылго атлетике дene Россий спортын мастерже Евгений Иванович Быков тыршеныт. Нуно чыланат В.Е.Ершовын воспитанникше улты. Кызыт физкультур урокым Константур школымак тунем пытарыше Владимир Альбертович Бабочкин вўда.

Александр РЫБАКОВ.

Күжәнгер район.

Теле
каныш годым
курык гыч ече дene мун-
чалтышна. Кастене уре-
мыште модаш моткош сай! Ме
лумъенгым ыштен шогалтышна.
Тыгак икте-весылан лумым
кышкылтын модна.

Маша ПОКРОВСКАЯ.
Волжский, Кугу Корамас.

Сүретче могай йонғылышым ыштен?
Тиде спорт модмашын
правилже-влакым те
сайын паледа. Матч 5
периодлан шелалтеш.

Кажне период 20
минут шуйна.

Коклаштышт – 15
минутан каныш.

**Спортын могай
видше нерген
ойлалтеш?**

Сенышмашлан йывыртеннан

Баскетбол дene район таңасымаш 7-9-шe
классласе ўдыр-влак
коклаште эртаралтын.
Тушко ныл команде
миен: Карлыган,
Сысоево, Марий Турек,
Косолап школла гыч.
Чыла команде-влак
дene модмеке, ме
кумшо верым налын-
на. Тиде сенышмашлан
моткош йывыртеннан.

Катя ОРЛОВА.
Марий Турек, Сысоево.

Увер

Ечыгорно үжеш!

8 февральыште Марий Элыште «Российын ечыгорныжо» всероссийский түшка ече таңасымаш 38-шe гана эртаралтеш. Тыгак ты кечин Тельимсе спортын кечиже палемдалтеш. Ече таңасымаш 12 шагатлан «Корта» тунемме да тренировкым эртарыме базыште түнгалиш. «Российын ечыгорныжо» деч вара кумылан-влак ече таңасымаш дene ГТО тестым кучен кертил.

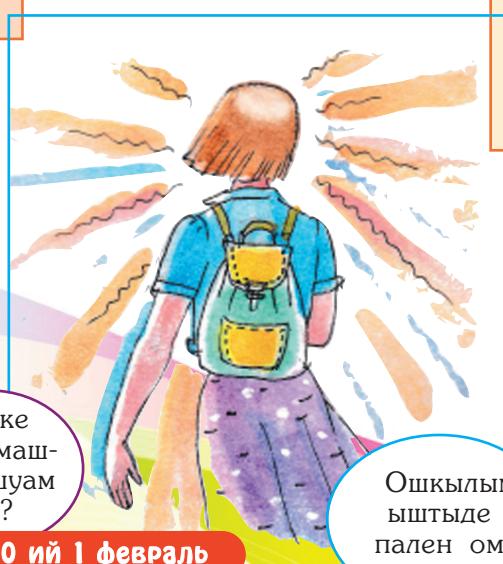
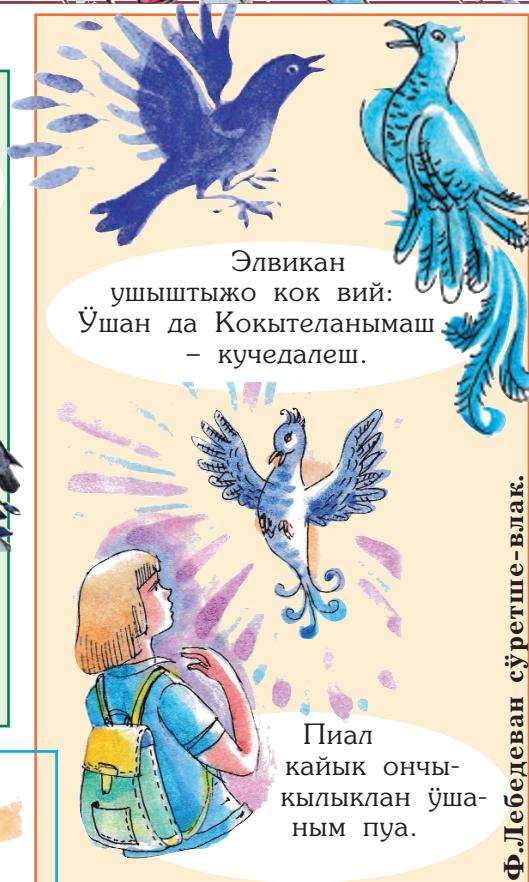
Тельимсе спортын кечижен пёллеклалтше түрлө мероприятий 30 январь гыч 8 февраль марте эртаралтеш: хоккей, шорт-трек, фигурный мунчалтымаш дene тренировко-влак, «Все на хоккей!» спорт модыш («Марий Эл» ий полат), «Ледовая феерия» спорт пайрем (7 февраль, Йошкар-Оласе «Дружба» стадионысо Ий полат) да молат.

Пиал кайык

комикс

ялысе школ деч вара, шке пиалжым муаш шонен, тунемаш пураш автобус дене кугу олаш кудалеш.

Мо тыгай пиал?
Тиде Юмын пұымо пөлек.
Мо тыгай пиал?
Шұмын сай да ныжыл сем.
Каждын - шке пиалже,
Көлан мо келша:
Көлан шочмо мланде,
Сылне пүртүсна.
Верешташ пиалым
Шуко нельм эртиман.
А кычал мумеке,
Арален вет кодыман.
Леонид АНДРЕЕВ.
Морко, Шүргыял.

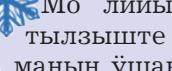
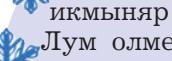
Ф.Лебедеван сүргетше-влак.

Пургыж

Окнаш ончалын,
чылт ёрам:
Мардеж вурседылеш –
колам.
Мура, шүшкә,
чүчка, модеш
Да пире семын урмыжеш.
Чонемлан йөссиңрак чучеш:
Изи лум пырчым
нёлталеш.
Мый тышке-тушко ончалам,
– Ну мом ышташ? –
шыпак йодам.
– Күзе гын тудым
шогалташ? –
Чонем түңале вургыжаш.
Ала ноен сур пире гай?
Шып лие эркын.

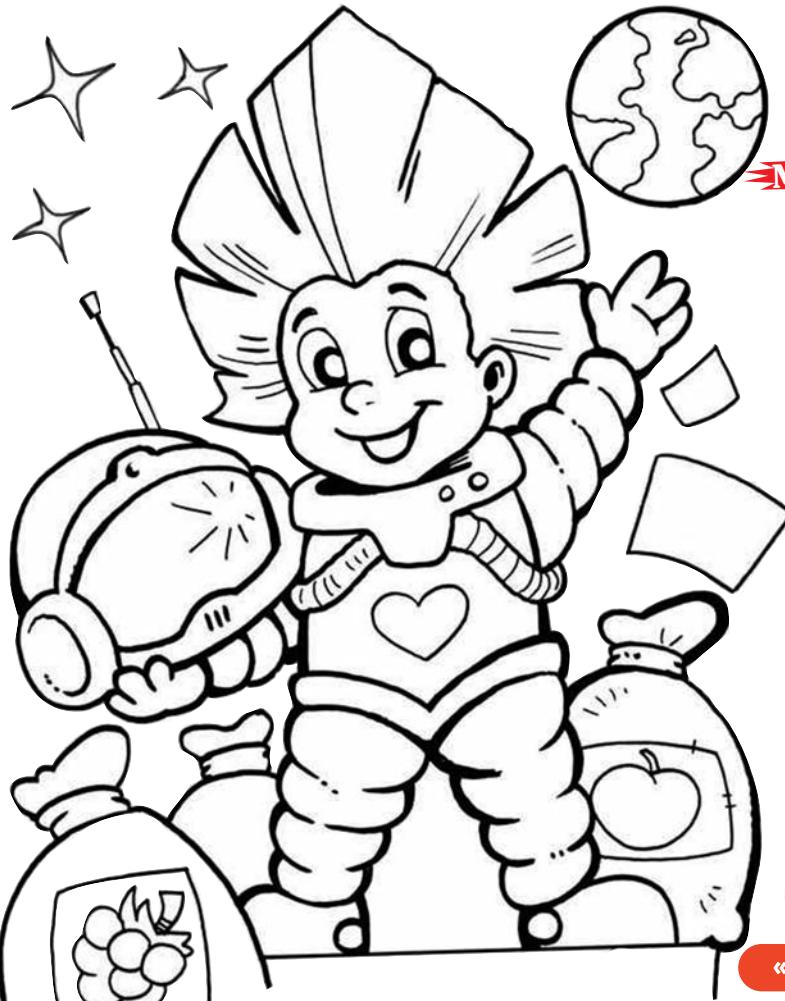
Моткоч сай!
Юля ВАСИЯРОВА.
Советский, Йодам.

- ✓ Шокшо мотор
кече вашеш пырыс күвар онаш возеш.
- ✓ Кече йыр онго лиеш – поран толеш.
- ✓ Кече күжүт латныл
шагат лиеш – лум йүд-кече кая.

Мыланем
телым У ий да
Рошто пайрем-влак
келшат. Но тений теле
ёрыктара. Лум возеш да
икмияр жап гыч шула.
Лум олмеш йүрат йүрөш.
Мо лийин ала? Пургыж
тылзыште теле толешак
манын ўшанем.

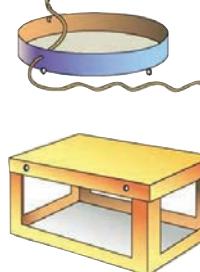
Маша БУЛЫГИНА.
Йошкар-Оласе 21-ше
номеран школ.

Мастар кид

Сүрет ылм чылате.

Теат
тыгай кормушко-
влакым ыштыза.

«Ямде лий» 2020 ий 1 февраль

Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-8.
Түн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdeii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше:
ямделий.рф

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикасы культур, пе- чать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» күгүжаныш уни- тарный казна предприятий.

Газетым редакцияшты погы-
мо да верстталыме, «Марий Эл
Республикасы Правительствин типографийже» ООО-што
ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийин
адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследийим аралымаште законодательствым шуктэн шогымым эскершие Федеральный службый Приволжский федеральный округысо управленийштыже регистрироваттыме.

Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пүмө.

0+

Печатыш пүмө жап –
14-00,
фактически – 13-00

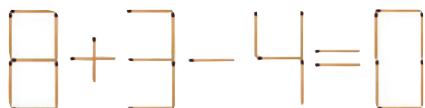
Авторын да редакцийын шоныма-
шышт түрлө лийин көртүт. Серыш-
влак мөнгеш огыт колталт.
Ак – күтүрен көлшүмбө почеш.
Редакцийын да издательн адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый
Вийин 70-ше идалыкше урем, 20-шо пört.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

Л.КОШАЕВАН фотож.

Ме курыкышто улына,
Умбак-торашке ужына.
Уна коеш шочмо ял.
Тушто илаш – кугу пиал.
В.СМИРНОВЫН фотожо.

Ик шырпым верже дене
вашталтен, чын вашмутым
ыштыза.

Айста мунчалташ

Уремыште – теле.
Йоча-влак юарлат.
Мланым лум леведе –
Куанен модаш.
Могай мотор кече
Вўчкалта мемнам.
Йолыштемже – ече,
Айста мунчалташ!

Настя МИХАЙЛОВА.

Волжский,
Кугу
Корамас.

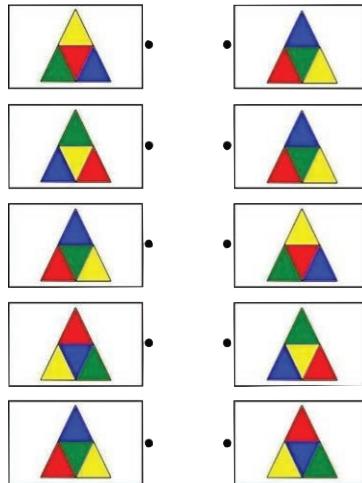
**Йолташ
кеч-куш-
тат кеч-
кунамат
күлеш.**

2020 ий 25 январыште
савыкталтше «Чыве, Агытан
да Пырыс» йомакым Оля Степанова
огыл, а тудын шольыжо Максим
Степанов возен. Нелеш налаш
огыл манын йодына.

Тушто

Пыртик-
пыртик
ошкылеш,
изаж деч
ок ойырло.

Изаже шалата,
шольыжо
чумырта.

Тўрлатымаш

Марий алфавит
радамым ончен, калыкмутым пале.
12 1 13 32 12 32 14 11 18 20 1 22 6 22
4 32 15, 12 1 13 32 12 1 22 22 32 11 32
14 11 18 20 1 22 1.

Лиана МОСОЛОВА.

Советский, Шуарсола.

ЗАДАЧЕ

Математике кружокын ныл
участникшылан – Алексеевлан,
Борисовлан, Васильевлан да Григорьевлан – зада-
чым шотлаш пузыныт. Рвезе-влак тўрлө классыште
тунемыт.

«Кё могай класс гыч?» йодышлан кажныже кок
вашмутым пузыш: икты же – чын, весиже чын
огыл лиишаш. Но нине вашмут гыч кё могай клас-
сыште тунеммым пален налаш улына.

Рвезе-влак тыгай вашмутым пузыныт:

Алексеев. Мый А класс гыч улам, а Васильев – В гыч.

Борисов. Мый Б класс гыч улам, а Васильев – Г гыч.

Васильев. Мый В класс гыч улам, а Алексеев – Б гыч.

Григорьев. Мый А класс гыч улам, а Алексеев – В гыч.

Рашемдыза, кё могай класс гыч?

Рвезе-влак
математике
урокым йора-
тат, а тый?
Шотлен лук.

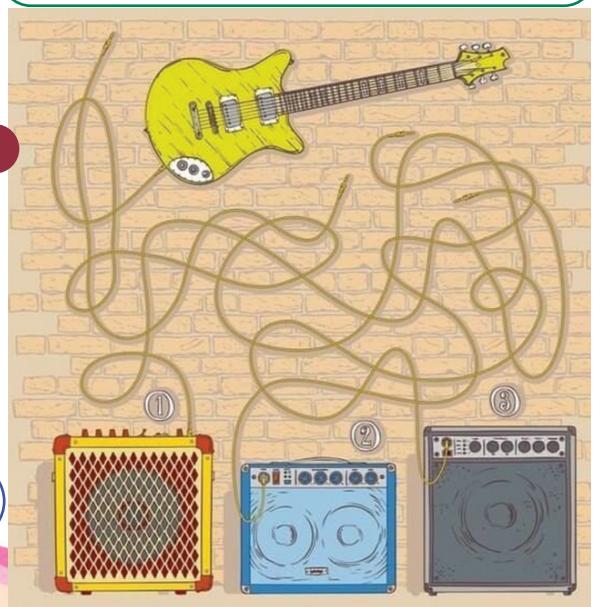
$10 - 6 =$	$7 + 3 =$
-	+
=	=
6 + = 9	- 5 =

Могай кубикым
шындет?

Кумлук-влак тўрлө
улыт. Икгайым мұын, стрелке
дene ушыза.

Интернеттес сүрет-влакым күчилтмо.

Мичу гитар дene шокташ Вичу деч тунемын.
Мөңгыштыжо колонко деке гитарым ушен.
Кудыжым монден? Мичулан полыша.